

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Маючи на меті розв'язання актуальних проблем з виховання духовної, гармонійно розвинутої особистості, здібної до творчої самореалізації у пізнавальній і професійній діяльності, сучасна освіта і педагогічна наука надають великого значення теоретичній підготовці студентів, створенню необхідних умов для глибокого освоєння ними теоретичних знань, розвитку творчого теоретичного мислення. Цим питанням присвячена дана стаття, в якій з'ясовуються сутність, зміст і структура теоретичних знань, зокрема наукових понять, принципів, законів, закономірностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема визначення поняття «знання» існує в педагогіці та філософії досить давно. Багато вітчизняних науковців займаються її розв'язанням, зокрема Л.Баженов, О.Коваленко, Е.Коваленко, П.Копнін, Т.Корнілова, Н.Чайченко та ін. Вони доводять, що на даному етапі відчувається гостра потреба обґрунтування єдиної цілісної логічної системи наукового пізнання, необхідність внесення коректив у методологічні установки, які дозволяли б розв'язати питання про єдину організацію науково-теоретичного знання як в цілому так і в конкретних дисциплінах.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у з'ясуванні сутності теоретичних знань як основи розвитку теоретичного мислення, у зв'язку з цим поглиблюються їх характеристика, підходи до розуміння теоретичних понять, принципів, законів. Актуальність розв'язання цих питань вбачається в тому, що, по-перше, не до кінця виявлені доступні для студентів відмінності між емпіричними і теоретичними знаннями, а по-друге, тим, що і в наукових розробках, і в педагогічній практиці бракує цілісної системи загальних способів визначення й освоєння теорії предмета.

Виклад основного матеріалу дослідження... Знання складають ядро змісту навчання. На основі знань у студентів формуються вміння і навички, розумові і практичні дії; знання є основою моральних переконань, естетичних поглядів, світогляду. Але перш ніж розглянути, як студенти засвоюють знання, треба розібратися в тому, що таке знання, які бувають знання, які знання повинні засвоїти студенти. Питання це досить складне.

Поняття «знання» багатозначне. Воно визначається то як частина свідомості, то як щось спільне у відображенні предметного різноманіття, то як спосіб упорядкування дійсності, то як деякий продукт і результат пізнання, то як спосіб відтворення у свідомості пізнаваного об'єкта. Елементарні знання, обумовлені біологічними закономірностями, властиві і тваринам, у яких вони служать необхідною умовою їх життєдіяльності, реалізації поведінкових актів. Знання є органічною єдністю чуттєвого і раціонального. На основі знань виробляються вміння та навички [7, с. 24]. Але для педагогіки такі визначення недостатні. У даній галузі знання розглядається подвійно – за рівнями, через які проходить процес їх засвоєння, і його кінцевий результат. У першому випадку знання можна визначити як сприйняту, усвідомлену і зафіксовану в пам'яті особистості інформацію про об'єкти дійсності. В другому випадку – це сприйнята інформація, що людина здатна застосовувати на практиці, у подібних і нових, творчих ситуаціях. Людина має знання в другому змісті, якщо вона засвоїла й інші види змісту – навчилася здійснювати способи діяльності, опанувала досвід творчості [8, с. 75].

У "Російській педагогічній енциклопедії" (1993 р.) «знання» визначаються таким чином: «Перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності; адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій. Знання фіксуються у формі знаків природних та штучних мов» [10, с. 537].

У педагогічних дослідженнях часто вживається визначення знання як «здібності включати отриману інформацію в різні види діяльності» [9, с. 81]. Характер використання знань різний: вони можуть бути відтворені цілком; застосовані у своєму вузько функціональному вигляді, коли з усієї сукупності знання потрібне лише який-небудь мінімум властивостей, необхідних для вдосконалення конкретної дії; використаний з урахуванням істотних зв'язків в цілому [9, с. 85].

Говорячи про сутність знання, потрібно мати на увазі два його смислових відтінки. В одному випадку воно позначає результат наукового пізнання, в іншому виступає як предмет засвоєння. Характеризуючи знання як наукове осягнення сутності пізнаваних природних і суспільних явищ, філософ П.Копнін писав: «Знання – це сукупність ідей людини, в яких висловлено теоретичне оволодіння цим предметом» [5, с. 348].

У цьому значенні поняття «знання» повною мірою відноситься і до навчального пізнання. Його результатом також є теоретичне оволодіння студентами досліджуваними предметами. Але це оволодіння носить специфічний характер і виражається не у відкритті нових теоретичних ідей, а в пізнанні того, що вже віднайдено в

науці і що потрібно зрозуміти, зберігати в пам'яті, уміти відтворити і застосовувати на практиці, тобто зробити індивідуальним надбанням кожного, хто навчається.

Теоретичний та емпіричний рівні – це прийнятий у філософії науки поділ наукового знання і методів науки на два рівня. До емпіричних методів пізнання відносять спостереження, вимірювання та експеримент; знання, отримане за допомогою цих методів, називають емпіричним. У всіх емпіричних процедурах присутнє чуттєве сприйняття, тому емпіричне знання – це знання про чуттєво сприйняті об'єкти і властивості. Теоретичними методами пізнання служать гіпотетико-дедуктивний метод, моделювання, аксіоматичний метод, формалізація і т.д. Особливістю теоретичного знання є те, що це знання безпосередньо відноситься до ідеалізованих, абстрактних об'єктів, які становлять в чистому вигляді глибинні, істотні сторони і властивості досліджуваних об'єктів. Тому застосування теоретичного знання до чуттєвого сприймання тих об'єктів часом викликає труднощі і вимагає спеціальних засобів [9, с. 15].

У даній статті теоретичні знання трактуються саме в останньому значенні: це сприйнята і освоєна наукова інформація, що переосмислюється і переформулюється її носієм (студентом) і застосовується ним у подібних і нових, творчих ситуаціях. Такий підхід до розуміння поняття "знання" визначає і головний шлях їхнього освоєння – пошуково-творчий, евристичний.

Для дослідження питання про теоретичні знання у навчанні, треба було проаналізувати склад і структуру наукового знання з використанням діалектичного і системного підходів. Ми скористалися загальною логічною структурою науки, запропонованою П.В.Копніним [5, с. 228]: 1) підстави науки або загальні теоретичні положення; 2) закони; 3) основні поняття; 4) теорії; 5) ідеї.

У системі всіх наукових знань можна виокремити поняття, закони, принципи, ідеї, правила, що ми розглядаємо як відносно самостійні категорії в дидактичних цілях і які є тими блоками, з яких складаються теорії. А теорії – це ті блоки, з яких складаються навчальні предмети.

Теорія як формалізована система – це така сукупність добутих наукових знань, що вибудована на основі законів і правил формальної логіки. Вона може "згорнутися" і може відбити свій об'єкт і предмет за допомогою абстракцій у "чистому вигляді". У згорнутому вигляді формалізована теорія може бути відділена від свого базису – емпіричної і дослідної основи (фактів, прикладів, доказів, ілюстрацій). Межу між змістовними і формалізованими системами варто вважати умовною, проведеним в дидактичних цілях, тим більше що і ті й інші системи відбивають змістовну природу об'єктів [2, с. 78].

Емпіричний матеріал (факти, приклади, ілюстрації, досвід, експерименти) не є самостійним структурним елементом теорії, тому що він входить у кожен елемент як підстава.

Кожну теорію можна згорнути і розмістити на одній площині огляду – на матриці у вигляді перерахованих основних ідей, понять, законів, принципів. У згорнутому вигляді теорія звільнена від емпіричного базису і представлена в «чистому вигляді». Це дуже легко і зручно для довгострокового збереження в пам'яті. Матриця може використовуватися в пізнавальній діяльності студента як «теоретично зшите сито» – через нього просівається вся сума досліджуваної інформації, і в ньому залишаються саме істотне і саме головне (елементи теорії) [2, с. 289].

Проілюструємо цю думку. Беручи до уваги те, як змінився статус іноземної мови як засобу спілкування і взаєморозуміння у світовому співтоваристві, сучасна методика навчання іноземних мов особливо підкреслює необхідність посилення прагматичних аспектів вивчення мови. Сучасність пред'являє все більш високі вимоги до навчання практичному володінню іноземною мовою в повсякденному спілкуванні і професійній сфері [3, с. 54]. Випускникам немовних, зокрема аграрних, вузів іноземна мова потрібна головним чином для більш глибокого освоєння своєї спеціальності.

В останнє десятиліття у всьому світі і в Україні вимоги до результату вищої освіти формулюються виключно в категорії компетентності. Компетентність сучасного фахівця має на меті вміння отримувати професійно значиму інформацію з текстів, написаних іноземною, наприклад, англійською мовою, що є сьогодні не тільки мовою міжнародного спілкування, а й основною мовою ведення міжнародного бізнесу. Таким чином, студенти, які отримують вищу освіту в галузі сільського господарства, повинні вміти вільно читати наукові, публіцистичні та ділові тексти за своєю спеціальністю, а також повинні бути здатні перевести ці тексти на українську мову [4, с. 128].

На наш погляд, навіть на немовних факультетах доцільно вести цілеспрямовану роботу з навчання навичкам аналітичного читання і прийомам перекладу. Для цього, в першу чергу, студентам необхідно давати теоретичні знання в області термінознавства, а також проводити навчання загальним підходам до перекладу термінології.

Основною особливістю лексики спеціальних текстів є вживання великої кількості термінів, які і створюють труднощі при читанні й перекладі таких текстів. Відповідно, при підготовці студентів до читання текстів за фахом необхідно зупинитися на характеристичні загальних особливостей англійських термінів.

Звертаючись до терміна як об'єкту перекладу, доводиться зачіпати такі галузі знання, як теорія і практика перекладу, теорія інформації, лінгвістика тексту, двомовна лексикографія та інші. Зрозуміло, студентам немовних факультетів немає необхідності поглиблено вивчати ці дисципліни, проте вони повинні отримати загальні відомості про те, як підходити до перекладу термінологічної лексики.

Як зазначає І.С.Алексєєва, «...для передачі термінів у науковому тексті повинні використовуватися однозначні, які не залежні від контексту відповідності – еквіваленти. Значна частина еквівалентів міститься в двомовних спеціальних словниках. Заміна термінів близькими за значенням словами неприпустима» [1, с. 174]. Таким чином, ми повинні дати студентам поняття про теорію еквівалентності у перекладі.

Можна відзначити, що багато англійських термінів, навіть складні і багатокомпонентні, зафіксовані в двомовних словниках і мають постійні еквіваленти в українській мові. Такі терміни практично не представляють собою складнощів при перекладі, наприклад: gross – national product (GNP) – сукупний (валовий) суспільний продукт, direct investments – прямі інвестиції, open currency position – відкрита валютна позиція, freely convertible currency – вільно конвертована валюта і ін.

Наукове знання являє собою систематизовані узагальнені розряди знань, формування яких ґрунтується не тільки на експериментальних, емпіричних, але і на теоретичних формах відображення світу і закономірностей його розвитку. У своїх абстрактних формах наукове знання не всім і не завжди доступне, тому воно передбачає такі зміни форми його презентації, які забезпечують адекватність його сприйняття, розуміння і засвоєння, тобто навчальне знання. Таким чином, навчальне знання є похідним від наукового і на відміну від останнього є пізнанням вже відомого або пізаного [6, с. 178].

Висновки... Таким чином, можна зробити певні висновки. Поняття «знання» багатозначне. Воно визначається як частина свідомості, як щось загальне в відображенні предметної розмаїтості, або як спосіб впорядкування дійсності, як деперсоніфікована узагальнена форма вираження сутності речей, як якийсь продукт й результат пізнання, як спосіб відтворення у свідомості пізаного об'єкта.

Подібна багатозначність визначення поняття «знання» зумовлена безліччю функцій, що реалізуються знаннями. Тобто, у педагогіці знання може виступати як таке, що повинно бути засвоєне, в якості цілі навчання, та як результат здійснення дидактичної задумки, як зміст і як засіб педагогічного впливу. В якості засобу педагогічного впливу знання виступають тому, що входять в структуру минулого індивідуального досвіду студента, вони змінюють і перетворюють дану структуру й тим самим піднімають того, хто навчається, на новий рівень психологічного розвитку.

Таким чином, студентам немовних факультетів для більш ефективного оволодіння навичками читання і перекладу текстів за фахом необхідно отримати базові теоретичні знання в області термінознавства та теорії перекладу. Це допоможе їм усвідомлено і більш професійно підходити до виконання завдань на читання і переклад, а також підготує їх до майбутньої професійної діяльності, що вимагає умінь і навичок розуміння особливостей і перекладу англійської спеціальної термінології.

Література

1. Алексєєва І.С. Професійний тренінг перекладача / І.С.Алексєєва. – К. : „Союз”, 2001. – 258 с.
2. Андреев И.Д. Теория как форма организации научного знания / И.Д. Андреев. – М.: Наука, 1979. – 303 с.
3. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Нар. укр. акад. / О.Е. Коваленко. – Х. : Вид-во НУА, 2005. – 360 с.
4. Коваленко Е.Э. Методика профессионального обучения: Учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально - технического и высшего образования / Е.Э.Коваленко. – Х. : ЧП „Штрих”, 2003. – 480 с.
5. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы наук / П.В. Копнин. – М. : Мысль, 1974. – 568 с.
6. Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент / Т.В.Корнилова. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – 256 с.
7. Лозова В.І, Троцько Г.В. Теоретичні основи навчання і виховання: Навч. посібн. – 2-е вид./ В.І.Лозова, Г.В.Троцько. – Харків : “ОВС”, 2002. – 400 с.
8. Паламарчук В.Ф. Школа учит мислить/ В.Ф. Паламарчук. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1987. – 208 с.
9. Чайченко Н.К. Методика формирования теоретических знаний //Социально-гуманитарные знания. – 2000. – № 5. – С. 15-17.
10. Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. В.В.Давыдов. – М. : Большая рос. энцикл., 1993-1999. – 896 с.

Анотація

У статті аналізуються різні визначення поняття «знання» та компоненти системи наукових знань. Узагальнені теоретичні положення про сутність теоретичних знань, відмінності між емпіричними і теоретичними знаннями студентів. Розкривається значення теоретичних знань при вивченні гуманітарних дисциплін студентами немовних спеціальностей.

Аннотация

В статье анализируются различные определения понятия «знание» и компоненты системы научных знаний. Обобщены теоретические положения о сущности теоретических знаний, различия между

емпіричеськими и теоретическими знаннями студентів. Раскрывается значение теоретических знаний при изучении гуманитарных дисциплин студентами неязыковых специальностей.

Summary

The article focuses on proving of different definitions of "knowledge" analysis and components of scientific knowledge. The theoretical statements about the nature of theoretical knowledge, the difference between the empirical and theoretical knowledge of students have been under review. The meaning of theoretical knowledge for non-linguistic professions while studying humanitarian subjects is shown.

Ключові слова: знання, теоретичні знання, емпіричні знання, термін.

Ключевые слова: знания, теоретические знания, эмпирические знания, термин.

Key words: knowledge, theoretical knowledge, empirical knowledge, term.

Подано до редакції 14.10.13.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, проф.Лазаревим М.О.

УДК 378.126

© 2013

Євсюков О.Ф.

КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО АГРАРНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перехід суспільства від індустріального до інформаційного висуває потребу в особистостях, які вміють не тільки самостійно й раціонально мислити, але, й переконувати живим словом, спонукати до дій на гуманних і справедливих засадах.

Національна спадщина, яка багата не тільки скарбами чарівного народного золотого слова, а й здобутками таких майстрів слова як Петро Могила, Тарас Шевченко, Григорій Сковорода, Іван Франко та інших просвітителів-гуманістів, є чудовим підґрунтям для якісного формування комунікативної компетенції у майбутнього викладача вищої школи. Сучасний викладач вищого аграрного навчального закладу має бути мудрим, далекоглядним і переконливим наставником молоді, що навчається. Стати таким можна, доклавши значних зусиль на шляху засвоєння комунікативного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питанню формування комунікативного мистецтва приділялась увага з давніх часів. Так на думку Цицерона, гідним оратором буде той, хто:

- «будь-яке запропоноване йому питання, яке вимагає словесної розробки, зуміє викласти розумно, струнко, красиво, так, що воно запам'ятається, і в гідному виконанні»;

- має «природне обдарування»: «адже для красномовства необхідна особлива грайливість розуму і почуття, яка забезпечує у промові пошук усякого предмета, розвиток – швидкий, прикраси – багатими, запам'ятовування – правильним і міцним»;

- має любов до справи, вивчає правила ораторського мистецтва, є добрим практиком [5, с. 89].

Першочерговими завданнями оратора Цицерон вважав такі:

- по-перше, він повинен відшукати зміст для своєї промови;

- по-друге, розташувати знайдене в порядку, зваживши й оцінивши кожен доказ;

- по-третє, одягти й прикрасити все це словами;

- по-четверте, закріпити промову в пам'яті;

- по-п'яте, виголосити її з гідністю та приємністю [5, с. 102].

В своїх дослідженнях, присвяченим проблемі розвитку професійної комунікативної діяльності Зязюн І. А. виділяє як необхідні умови:

- формування здатності правильно регулювати свою поведінку відповідно до вимог партнерів по спілкуванню;

- оцінювати свої вчинки і результати;

- необхідність вибору засобу передачі іншим людям своїх думок, щоб добитися, по можливості, повного взаєморозуміння [3, с. 221].

У роботах присвячених проблемам педагогічного спілкування Г. Балла, А.Бодальова, В.Кан-Каліка, Л.Карамушко, Л.Мітіної, А.Петровського, Г.Попишко [2; 3; 4] вивчається структура і особливості педагогічної комунікації, виділяються її основні системотворчі компоненти, вивчається їх взаємозв'язок із змістовими і методичними аспектами як педагогічного процесу, так і діяльності самого педагога. Проте, нинішній стан розвитку вищої освіти в Україні вимагає нових досліджень зазначеної проблеми.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є теоретичне дослідження основних наукових підходів щодо формування комунікативної компетенції майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу.